

طرح درس «روایان تاریخ»

مناسب برای پایه سوم تا هفتم

نویسنده:
سبا حاج جعفر، معلم مطالعات اجتماعی
دبستان

قطعا خاطره و تاریخ باهم تفاوت دارند. اما یکی از راه‌های قدم برداشتن برای برجسته کردن اهمیت تاریخ، گذشتن از خلال خاطرات، تجربیات شخصی و جمعی و مستند کردن آن‌هاست. به خصوص برای کودکانی که به تازگی می‌خواهند با مفهوم تاریخ آشنا شوند. سوال مهم این است که چرا دست به مستندسازی و نوشتن تجربیات خود و دیگران می‌زنیم. چگونه باید فهمید که سهم هر اتفاق در خاطرات ما چقدر است؟

مدرسه
بازتاب

فهرست مطالب

۱. مقدمه ۳

۲. فعالیت اول : خاظره نویسی ۴

۳. فعالیت اول ۵

۴. فعالیت دوم ۵

۵. کار گروهی ۵

۶. اجرای فعالیت ۶

۷. فعالیت سوم ۷

طرح درس

«راویان تاریخ»

نویسنده:

سبا حاج جعفر، معلم مطالعات اجتماعی دبستان

مناسب برای پایه سوم تا هفتم

انتظارات:

درواقع با فکر کردن درباره پاسخ پرسش‌های زیر و به اشتراک گذاشتن آن‌ها با بچه‌ها در قالب فعالیت‌های مختلف، قرار است اهمیت نوشتن خاطرات را بهتر بفهمیم.

۱. رجوع کردن به گذشته به چه درد چه کسی می‌خورد؟
  ۲. چرا گاهی اوقات دوست داریم به گذشته برگردیم و گاهی دوست نداریم؟
  ۳. آیا یادآوری برخی از اتفاقات گذشته در تصمیم‌های بعدی ما اثرگذار است؟ چطور؟
  ۴. هرکس تا چه زمانی پیش از حضور خود را می‌خواهد بداند؟ تا چه زمانی پیش از حضور خود را قادر است بداند؟
  ۵. چه اتفاقاتی اهمیت یادآوری دارند و چه اتفاقاتی اهمیت یادآوری ندارند؟
  ۶. چه کسی این گذشته را به ما نشان می‌دهد؟ راست می‌گوید؟
- بیشتر پرسش‌هایی که در این طرح درس مطرح می‌شود، پرسش بچه‌هایی است که قبلاً این فعالیت‌ها را انجام داده‌اند.

وسایل مورد نیاز:

کاغذ، خودکار، مداد و مدادرنگی

حوزه درسی:

مطالعات اجتماعی، ادبیات و نگارش

مقدمه:

پیش از اینکه وارد چگونگی انجام فعالیت‌های این طرح درس شویم، بهتر است کمی در مورد اینکه اساساً چرا تاریخ‌نگاری مهم است صحبت کنیم. اینکه چرا کودکان را با این مفهوم آشنا می‌کنیم (البته حتی بدون تلاش ما نیز آن‌ها با این مفاهیم مواجه می‌شوند و تجربه‌شان می‌کنند). ما برای شناخت انسان، جامعه، تاریخ و فرهنگ نیاز به شناخت خاطره داریم. قطعاً خاطره و تاریخ باهم تفاوت دارند. اما یکی از راه‌های قدم برداشتن برای برجسته کردن اهمیت تاریخ، گذشتن از خلال خاطرات، تجربیات شخصی و جمعی و مستند کردن آن‌هاست. به خصوص برای کودکانی که به تازگی می‌خواهند با مفهوم تاریخ آشنا شوند. سوال مهم این است که چرا دست به مستندسازی و نوشتن تجربیات خود و دیگران می‌زنیم. چگونه باید فهمید که سهم هر اتفاق در خاطرات ما چقدر است؟

فعالیت اول: خاطره نویسی

این فعالیت در درس فارسی در پایه های پایین و در درس نگارش در پایه های بالاتر بسیار کارساز است. معلم اجتماعی و فارسی می توانند به صورت مشترک از این فعالیت برای دانش آموزان استفاده کنند و از مهارت های هر دو درس کمک بگیرند.

اگر برای بچه ها نوشتن سخت یا غیر جذاب است می توانید در این باره با آن ها گفتگو کنید:

- نوشتن کار مشکلی است. به خاطر خیلی چیزها. مثلاً چون ممکن است قلم و کاغذ نداشته باشیم. اما اگر قلم و کاغذ داشته باشیم باز هم نوشتن مشکل است؟ برای من بله؛

- ..... بعد از پیدا شدن قلم و کاغذ یک مشکل اساسی دیگر برایم به وجود می آید. این که از کجا شروع کنم؟ این مشکل گاهی اوقات تا این حد می رسد که نوشتن را رها می کنم و می گویم «اصلاً چرا باید بنویسم؟». پاسخ این سوال را می دانم و برای همین تلاش می کنم تا بنویسم: نوشتن باعث می شود بار ذهنم را زمین بگذارم، به چیزهای بیشتری فکر کنم، خودم را ببینم و هرآنچه از ذهنم پاک می شود را بتوانم حفظ کنم تا اگر لازم بود به آن ها مراجعه کنم.

حالا شاید شما بگویید مگر فقط با نوشتن این اتفاقات می افتد. من هم می گویم صدالبته که نه. راه های دیگر هستند برای ثبت تجربیات ما.

بعضی از دانش آموزان دوست دارند صدای خود را ضبط کنند، نقاشی بکشند یا حتی خط ها و تک کلمه هایی را که تنها برای خودشان معنا دارد ثبت کنند. گاهی با رنگ ها راحت تر هستند و گاهی با نوشتن جملات و توصیف شرایطی که تجربه اش کرده اند.

با این مقدمه کوتاه به سراغ این طرح درس و اهمیت پرداختن به خاطرات می رویم. اول باید بدانیم درباره چه چیزی می خواهیم خاطره بنویسیم.

حالا برای این که بفهمیم در خاطره نویسی چه چیزهایی مهم می شوند و راه به تاریخ نگاری جمعی می برند از یک فعالیت ساده شروع می کنیم.

فعالیت اول

برای دانش‌آموزان توضیح دهید:

۱. هر شب یا یک شب در میان خاطرات یک روز خود را می‌نویسیم. از این روزها می‌نویسیم که بیماری عجیبی تمام جهان را فرا گرفته است. این خاطراتی که ما می‌نویسیم در واقع روایت روزهایی است که به واسطه ورود یک بیماری، داریم جور دیگری می‌گذرانیم. آنچه می‌نویسیم روایت این چیزهاست:

- ما چگونه روزهای خود را می‌گذرانیم؟ چه کارهایی انجام می‌دهیم و روزهایمان چه فرقی با سال پیش همین موقع دارد؟

- چه احساسی در این روزها داریم؟ چه احساسی به کارهایی که انجام می‌دهیم داریم؟ دلمان برای چه چیزهایی تنگ شده است؟

- باقی آدم‌ها چگونه این روزها را می‌گذرانند؟ حتماً آن‌ها هم در تاریخ ما مهم هستند. نه؟ مادر و پدرمان، دوستانمان، همسایه‌هایمان، آدم‌هایی که در خیابان در حال رفت و آمد هستند. چرا بعضی‌ها در خانه‌هایشان نمی‌مانند؟ آیا این شرایطی که به واسطه بیماری کرونا به وجود آمده است برای همه یکسان است؟

خب همه این موارد را گفتم که بدانید در نوشتن خاطراتتان به چه چیزهایی باید توجه کنید. بله درست حدس زدید. همه چیز.

حتماً به آن‌ها تأکید کنید که از احساس خود به این شرایط بنویسند، یا به هر شکلی آن را ثبت کنند؛ مثلاً شکل نقاشی یا هر کار دیگری. این مورد را فراموش نکنید. هرآنچه در این روزها به نظرمان برایمان مهم است را می‌نویسیم.

از آن‌ها بخواهید آخر هر هفته یک ویدئوی نهایتاً ۳ دقیقه‌ای از خلاصه اخبار هفته‌ای که گذرانده‌اند تهیه کنند و به کلاس بیاورند؛ یعنی خلاصه آن‌چه به آن‌ها و همه مردم گذشته است. از آن‌ها بپرسید:

چه چیزی در این هفته با هفته پیش متفاوت بود و ارزش ثبت کردن دارد؟

نکته آخر اینکه مشخص کنید، اگر در خاطراتشان از اخباری حرف زدند که تازه به گوششان رسیده یا از تلویزیون از آن‌ها باخبر شدند حتماً منبع آن را بیان کنند. مثلاً اینکه من دیروز فهمیدم که مدارس از اول اردیبهشت باز نمی‌شود. این خبر را در فلان کانال یا فلان خبرگزاری شنیدم. (این فقط مثال است) می‌توانید از آن‌ها بخواهید تا اگر دوست داشتند در دفتر خاطرات خود بریده‌ای از روزنامه‌ای که نظرشان را جلب کرده و به خاطراتشان مربوط است را بچسبانند، یا درباره خاطره‌ای که نوشته‌اند نقاشی بکشند یا عکسی بچسبانند. برای آن‌ها مثال بزنید تا منظورتان واضح‌تر شود. مثلاً من خودم گاهی اوقات وقتی در دفترم خاطره‌ای می‌نویسم ممکن است چیزی مربوط به آن، شاید یک تکه پارچه، در دفترم بچسبانم.

فعالیت دوم: تشریح خاطرات

این فعالیت برای تشریح و واکاوی خاطرات دانش‌آموزان است، دقیقاً مثل یک جراح. به آن‌ها بگویید: حالا که نقش جراح داریم باید بدانیم که چطور باید این کار را بکنیم و چرا؟ در این مرحله قرار است دانش‌آموزان بفهمند اطلاعات خاطره‌نویسی‌هایشان از چه جنسی هستند؟ به چه درد می‌خورند؟ و در نهایت چه ارتباطی با تاریخ‌نگاری دارند.

ابزار لازم:

۱. خاطره‌های نوشته شده
۲. سه مداد رنگی با رنگ‌های مختلف؛ سبز و آبی و قرمز (یا هر سه رنگ متفاوتی که دوست داشتید)
۳. تمرکز
۴. حوصله
۵. کمی زمان

اجرای فعالیت:

۱. به بچه‌ها بگویید خاطره‌های خود را بخوانند و اگر خواستند چیزهایی به آن از امروز خود اضافه کنند. به آن‌ها یادآور شوید که این مرحله یک تمرین است و در ادامه این روزها می‌توانند به این فعالیت ادامه دهند.

۲. مداد سبز را دستشان بگیرند و دور جمله‌هایی که راجع به خودشان است خط بکشند. جمله‌هایی که شخصی است و ارتباط زیادی به بقیه آدم‌ها ندارد. مثل غذا درست کردن، غذا خوردن، بازی کردن و... اگر در ادامه این جمله‌ها و فعالیت‌های فردی که انجام داده‌اند دلایلی آمده است که به بقیه آدم‌ها مربوط می‌شود زیر این قبیل جمله‌ها خط نکشند.

مثال: من امروز با اسباب‌بازی‌هایم بازی کردم، کمی هم حوصله‌ام سر رفت. چون این روزها که کرونا آمده است من نمی‌توانم از خانه خارج شوم. تصمیم گرفتم بروم با خواهرم بازی کنم. اما بازهم نشد چون خواهرم درس داشت و مادرم باید به او کمک می‌کرد. تازه باید غذا هم درست می‌کرد و کارهایش انگار بیشتر شده بود. همه‌اش هم پای موبایلش بود که بتواند کارهای شغلیش را انجام دهد و پول در بیاورد. در کوچه ما همیشه یک نفر هست که از زیر پنجره رد می‌شود و با آکاردئون موسیقی می‌نوازد. من نمی‌دانم چرا او در خانه‌اش نمی‌ماند.

۳. حالا مداد آبی را دستشان بگیرند و زیر جمله‌هایی خط بکشند که مربوط به خودشان و خانواده‌شان است. اگر به جملاتی برخوردند که تنها درباره خانواده‌شان بود هم با آبی زیر آن خط بکشند. ممکن است در خاطره نویسی بچه‌ها اطلاعاتی درباره خانواده درجه دو هم باشد، مثل خاله و دایی و مادربزرگ و پدربزرگ. آن‌ها هم جزو همین دسته حساب می‌شوند و می‌توانند با آبی متفاوتی مشخصشان کنند.

مثال: من امروز با اسباب‌بازی‌هایم بازی کردم، کمی هم حوصله‌ام سر رفت. چون این روزها که کرونا آمده من نمی‌توانم از خانه خارج شوم. تصمیم گرفتم بروم با خواهرم بازی کنم. اما بازهم نشد چون خواهرم درس داشت و مادرم باید به او کمک می‌کرد. تازه باید غذا هم درست می‌کرد و کارهایش انگار بیشتر شده بود. همه‌اش هم پای موبایلش بود که بتواند کارهای شغلیش را انجام دهد و پول در بیاورد. در کوچه ما همیشه یک نفر هست که از زیر پنجره رد می‌شود و با آکاردئون موسیقی می‌نوازد. من نمی‌دانم چرا او در خانه‌اش نمی‌ماند.

۴. حالا مداد قرمز را بردارند و زیر جمله‌هایی خط بکشند که نه راجع به خودشان است و نه راجع به خانواده‌هایشان، بلکه راجع به انسان‌های دیگر است. ممکن است این جملات درباره خودشان هم صدق کنند اما درباره باقی انسان‌هایی که خارج از خانه آن‌ها هستند هم صادق است. یا اینکه تنها برای آن‌ها اتفاق افتاده است.

مثال: من امروز با اسباب‌بازی‌هایم بازی کردم، کمی هم حوصله‌ام سر رفت. چون این روزها که کرونا آمده است من نمی‌توانم از خانه خارج شوم. تصمیم گرفتم بروم با خواهرم بازی کنم. اما بازهم نشد چون خواهرم درس داشت و مادرم باید به او کمک می‌کرد. تازه باید غذا هم درست می‌کرد و کارهایش انگار بیشتر شده بود. همه‌اش هم پای موبایلش بود که بتواند کارهای شغلیش را انجام دهد و پول در بیاورد. در کوچه ما همیشه یک نفر هست که از زیر پنجره رد می‌شود و با آکاردئون موسیقی می‌نوازد. من نمی‌دانم چرا او در خانه‌اش نمی‌ماند.

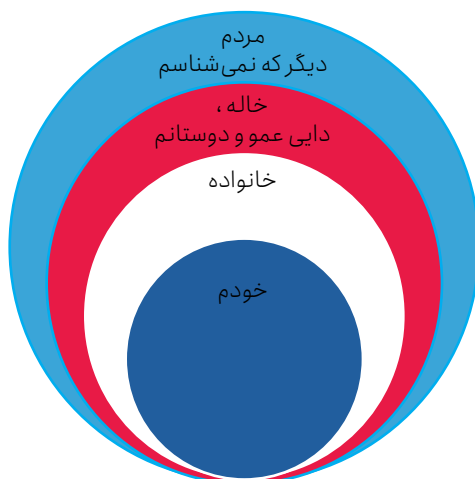
به دانش‌آموزان توضیح دهید:

در این سه مرحله ممکن است به جملاتی برخوردید که فکر کنید باید با دورنگ زیر آن خط بکشید. یعنی مثلاً هم به شما مربوط است و هم به خانواده‌تان. یا هم به شما مربوط است و هم به انسان‌های دیگر جامعه که نمی‌شناسید. این اتفاق ممکن است بیفتد. شما هم با دورنگ زیر آن‌ها خط بکشید.

فعالیت سوم: دسته‌بندی

به دانش‌آموزان بگویید قرار است جمله‌هایشان را در برگه دیگری دسته‌بندی کنند:

به آن‌ها بگویید:

حالا به راحتی می‌توانیم نتیجه تشریح خود را ببینیم؛ جملات ما دسته‌بندی شدند و حالا می‌توانیم ببینیم چه میزان از جملات ما درباره خودمان است و چه میزانی از آن‌ها درباره خانواده و چه میزان درباره دیگر مردم. آنچه درباره مردم است می‌تواند درباره ما هم باشد و برعکس. با این سه فعالیت می‌توانیم قدم‌های اولیه اما مؤثری در مسیر تاریخ‌نگاری برداریم. بعد از انجام این فعالیت‌ها به شکل دیگری به خاطره‌هایی که می‌نویسیم، نگاه خواهیم کرد. اخبار بیشتری از شهر و مردم می‌توانیم دنبال کنیم و به آن بیفزاییم و دایره‌مان را وسیع‌تر کنیم. می‌توانیم از احساسمان به اتفاقات اطراف بنویسیم و آن را پرت‌تر کنیم.

فعالیت چهارم: چگونه می‌توانیم رخداد هر کدام از این دایره‌های رنگی را به نفع ساکنانش تغییر دهیم؟ در این فعالیت که فعالیت پایانی این طرح درس است قرار است نخست دانش‌آموزان متوجه تأثیرات متفاوت این بیماری بر انسان‌های مختلف شوند و در نهایت آن‌چه به ذهنشان می‌رسد برای بهبود شرایط هر دایره پیشنهاد دهند. لازم نیست این پیشنهادها لزوماً عملی، قابل اجرا یا از نظر ما درست باشد. همین که ما و دانش‌آموزان به این موضوع فکر کنیم و لحظاتی با این پرسش‌ها درگیر باشیم جهان بینی گسترده‌تری به ما می‌بخشد.

از بچه‌ها بخواهید تا تصور کنند تا در این دایره‌ها در حال جابه‌جایی هستند و در قالب یک نوشته و یا گفتگو به پرسش‌های زیر پاسخ دهند:

۱. وقتی از دایره خود خارج می‌شوید اول به کدام دایره قدم می‌گذارید؟
  ۲. می‌توانید افرادی که در آن دایره هستند را تصور کنید؟ شما از آن‌ها در خاطراتتان یاد کردید و اطلاعاتی از آن‌ها دارید.
  ۳. اگر جای آن‌ها بودید چه کارهای دیگری - جز آن‌هایی که نوشتید - می‌کردید؟ چه تصمیمات دیگری می‌گرفتید؟
  ۴. حالا که بخشی از زندگیشان را تصویر کردید، اگر جای آن‌ها بودید به چه چیزهایی احتیاج داشتید تا تصمیم‌های بهتری بگیرید یا در موقعیت بهتری زندگی کنید؟
  ۵. به دایره خود برگردید. حالا که گشتی در دایره‌های دیگر زدید فکر می‌کنید چه چیزهایی لازم دارید تا تصمیم‌هایی بهتر بگیرید.
  ۶. حالا که در دایره خودتان هستید می‌دانید که بقیه افراد هم با شرایطی که شما در خاطراتتان نوشتید به ادامه زندگی می‌پردازند. با گشتی که در دایره‌های دیگر زدید فکر می‌کنید به افراد آن دایره‌ها چه کمکی می‌توانید بکنید تا موقعیت بهتری داشته باشند؟ چه پیشنهادهایی برای آن‌ها دارید؟
شما می‌توانید از پاسخ یچه‌ها نیز چرایی‌های جدیدی را طرح کنید تا در کنار بچه‌ها به پاسخ‌های بیشتری برسیم. نتیجه این کار می‌تواند حتی این باشد که بفهمیم از کدام حوزه‌ها بی‌خبریم. این هم دستاورد بزرگی است.
- درواقع تمام این فعالیت‌ها در راستای این است تا یک موضوع ساده را در زندگی خود رصد کنیم: تأثیرات یک رویداد برای همه یکسان نیست. انسان‌ها در طبقات اقتصادی و اجتماعی متفاوتی زنده می‌کنند. دسترسی آن‌ها به رسانه برای بازگو کردن تجربه‌شان یکسان نیست. همه ما می‌توانیم از تجربه خود بنویسیم و به تجربه دیگران هم توجه کنیم و این‌گونه برای پیدا کردن راه‌حل‌های جمعی وسعت بیشتری از آدم‌های اطرافمان را در نظر بگیریم.

